O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

O‘ZBEKISTON TIBBIY-ILMIY FAOLIYAT BILAN SHUG‘ULLANUVCHILAR TABOBAT AKADEMIYASI

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI HUZURIDAGI RESPUBLIKA XALQ TABOBATI ILMIY-AMALIY MARKAZI

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI

TOVARLAR KIMYOSI HAMDA XALQ TABOBATI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI

Mavzusidagi XII Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari
(Andijon, 2025, 11 sentabr)

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И ИННОВАЦИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

АКАДЕМИЯ “ТАБОБАТ” НАУЧНО-МЕДИЦИНСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЗБЕКИСТАНА

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

АНДИЖАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ЗАХИРИДДИНА МУХАММАДА БАБУРА

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ХИМИИ ТОВАРОВ И НАРОДНОЙ МЕДИЦИНЫ

Материалы XII Международной научно-практической конференции
(Андижан, 2025, 11 сентября)

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ACADEMY “TABOBAT” OF SCIENTIFIC AND MEDICAL ACTIVITIES OF UZBEKISTAN

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL CENTER OF FOLK MEDICINE UNDER THE MINISTRY OF HEALTH OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ANDIJAN STATE UNIVERSITY NAMED AFTER ZAKHIRIDDIN MUHAMMAD BABUR

PROBLEMS AND PROSPECTS OF CHEMISTRY OF GOODS AND TRADITIONAL MEDICINE

Materials of the XIIth International Scientific and Practical Conference
(Andijan, 2025, on September 11)

Anjuman tashkiliy qo‘mitasi:

Akbaraliyev B.B. – Andijon davlat universiteti rektori, texnika fanlari doktori, dotsent, rais;
Asqarov I.R. – O‘zbekiston Tabobat akademiyasi raisi, kimyo fanlari doktori, professor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan ixtirochi, rais o‘rinbosari;
Mirraximov J.A. – O‘zbekiston Reslublikasi Sog‘liqni Saqlash Vazirligi xalq tabobati ilmiy-amaliy markazi rahbari, tibbiyot fanlar doktori, rais o‘rinbosari;
Mamasoliyev N. S. - Andijon davlat tibbiyot instituti kafedra mudiri professori, tibbiyot fanlari doktori; O‘zbekiston Tabobat akademiyasi akademigi, a‘zo;
Maxsumov A.G‘. – O‘zbekiston Tabobat akademiyasini xaqiqiy a’zosi, Toshkent kimyo - texnologiya instituti professori, kimyo fanlari doktori, a’zo;
Karimjanov I.A. – Andijon davlat universiteti ilmiy ishlar va innovasiyalar bo‘yicha prorektor, fizika-matematika fanlari nomzodi, dotsent, a’zo;
Axmedov B.M. – Andijon davlat universiteti o‘quv ishlar bo‘yicha prorektori, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent, a’zo;
Xamraqulov G‘.X. –Toshkent kimyo texnologiya instituti professori, kimyo fanlari doktori, a’zo;
Abdug‘aniyev B.Y. - Toshkent bojxona instituti professori, kimyo fanlari doktori, a’zo;
Mamatova I.Yu.- Andijon davlat tibbiyot instituti Biokimyo kafedrasi mudiri kimyo fanlari doktori, professor a’zo;
Otaxonov Q.Q – Andijon davlat universiteti, Kimyo va biologiya fakulteti dekani, kimyo fanlari bo’yicha falsafa doktori, dotsent, a’zo;
Xojimatov M. – Andijon davlat universiteti, Kimyo kafedrasi mudiri, kimyo fanlari doktori, professor, a’zo;
Qirg‘izov Sh.M. – Andijon davlat universiteti Kimyo kafedrasi professori, kimyo fanlari doktori, a’zo;
Abdullayev Sh.X. - Andijon davlat universiteti Kimyo kafedrasi professori, kimyo fanlari doktori, a’zo;
Asqarov N.I. – O‘zbekiston Tabobat akademiyasi raisi birinchi o‘rinbosari, iqtisod fanlari doktori, professor, a’zo;
To‘lakov N.Q. – Andijon davlat universiteti, Kimyo va biologiya fakulteti dekan o‘rinbosari, kimyo fanlari doktori, dotsent, a’zo;
Abdulloyev O.Sh. – Andijon davlat universiteti, Tabiiy birikmalar va oziq-ovqat kimyosi kafedrasi mudiri, kimyo fanlari doktori, professor, a’zo;
Mo‘minjonov M.M. – Andijon davlat universiteti Kimyo kafedrasi dotsenti, kimyo fanlari doktori, O‘zbekiston Tabobat akademiyasi rais o‘rinbosari, a’zo.

To‘plamda chop etilgan maqolalar g‘oyasi, ilmiy salohiyati va unda keltirilgan ma’lumotlarga mualliflar javobgar.

АБДУҲАМИД ҒОФУРОВИЧ МАХСУМОВ

Ўзбекистон “Табобат” Академияси академиги, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ихтирочи, кимё фанлари доктори, профессор

Ushbu tarkib tufayli o'simlik antioksidant, yallig‘lanishga qarshi, gemostatik, yaralarni davolovchi xususiyatlarni namoyish etadi. An‘anaviy tibbiyotda qaynatmalar va damlamalar anemiya, oshqozon-ichak kasalliklari, teri kasalliklari uchun ishlatiladi. Zamonaviy tadqiqotlar surunkali yallig'lanish jarayonlarining oldini olishda biologik faol komponentlarning samaradorligini tasdiqlaydi.

Barg va urug‘larida mavjud fenolik moddalar yallig‘lanishni kamaytiradi. Organizm uchun zarur bo‘lgan barcha aminokislotalarni o‘zida mujassam etgan. A vitamini ko‘pligi sababli katarakta va boshqa muammolarda ishlatiladi. Teri yaralari, kuyish va ekzema holatlarida tashqi vosita sifatida qo‘llaniladi. Yengil bakterial infeksiyalarga qarshi tabiiy antiseptik vosita.

Amaranthus retroflexus - biologik faol birikmalarning istiqbolli manbai. Uni o‘rganish yallig'lanish va metabolik kasalliklarning oldini olish va davolashga qaratilgan o‘simlik preparatlari va biologik faol qo'shimchalarni yaratish uchun imkoniyatlar ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqarov, I. R. (2019). *Tabobat qomusi* (pp. 3–12, 12–16, 562–573, 811–815). Toshkent: Mumtoz so‘z.
2. Asqarov, I. R. (2021). *Sirli tabobat* (pp. 3–100). Toshkent.
3. Bano, A., & Qureshi, M. I. (2023). *Phytochemical and pharmacological review on Chenopodium album L.* Molecules, **28**(13), 4902. https://doi.org/10.3390/molecules28134902
4. Ganie, S. A., & Yadav, S. S. (2016). *Phytochemical and pharmacological properties of Amaranthus species – A Review.* Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry, **5**(2), 114–121. Retrieved from https://www.phytojournal.com
5. Sharma, A., & Kaur, R. (2015). *Antioxidant potential and health benefits of leafy vegetables: A review.* Journal of Food Science and Technology, **52**(6), 3381–3392. https://doi.org/10.1007/s13197-014-1460-0
6. Singh, N., Verma, P., & Pandey, B. R. (2014). *Amaranthus: A promising crop of future.* Agricultural Sciences, **5**(1), 1–6. https://doi.org/10.4236/as.2014.51001
7. Tiwari, R., & Rana, C. (2021). *Comparative phytochemical analysis and therapeutic potential of selected edible leafy plants.* Journal of Herbal Medicine, **26**, 100427. https://doi.org/10.1016/j.hermed.2021.100427

TEMIRTIKAN *(TRIBULUS MACROPTERUS L.)* YER USTKI QISMI TARKIBIDAGI AMINOKISLOTALAR MIQDORINI ANIQLASH VA SHIFOBAXSH XOSSALARI

I.R. Asqarov - *Andijon davlat universiteti Kimyo kafedrasi professor,kimyo fanlari doktori.*

Sh.M. Qirg’izov., O.Sh. Abdulloyev., Z.Q. Axmedova

1. Andijon davlat universiteti

2. CAMU Xalqaro tibbiyot universiteti

Farg‘ona. O‘zbekiston

Tabiiy dorivor o‘simliklar inson salomatligini mustahkamlash va turli kasalliklarni davolashda muhim ahamiyatga ega. Ulardan olingan biologik faol

moddalar kimyo, farmakologiya va tibbiyot sohalarida keng qo‘llaniladi. O‘simliklarning kimyoviy tarkibini o‘rganish natijasida ularning shifobaxsh xususiyatlari hamda farmakologik ta’sir mexanizmlari aniqlanadi [1].

O’zbekistonda ekiladigan *Tribulus macropterusni* yer ustki qismi tarkibidagi erkin aminokislotalarning miqdori YuSSX usuli yordamida tahlil qilindi va xromatogrammalari 1-jadval orqali berildi.

1-jadval

Tribulus macropterus L. ni yer ustki qismi tarkibidagi aminokislotalar miqdori

Aminokislotalarning nomi	*Tribulus macropterus L.* ni yer ustki qismi Konsentratsiya mg/gr
Asparagin kislota	0,27228
Glutamin kislota	0,214155
Serin	16,02296
Glitsin	2,478952
Asparagin	3,351221
Glutamin	1,212815
Sistein	2,920219
Treonin	1,865103
Argenin	1,808517
Alanin	1,283782
Prolin	0,828332
Tirozin	0,755301
Valin	3,416236
Metionin	0,897444
Gistidin	0,724287
Izoleysin	1,158828
Leysin	1,195883
Triptofan	2,261308
Fenilalanin	0,886934
Lizin	1,383768
Jami	**44,93832**

Yer ustki qismida jami aminokislotalar umumiy konsentratsiyasi 44,94 mg/gr ni tashkil etgan. Bu juda yuqori konsentratsiya hisoblanadi va o‘simlik protein sintezi, hujayra o‘sishi hamda metabolik faoliyat uchun juda muhim. Serin (16,02 mg/gr) aminokislota hujayra membranasi va signal uzatishda muhim ro’l o‘ynaydi. Glitsin (2,48 mg/gr) va Asparagin (3,35 mg/gr) ular ozuqaviy va metabolik yo‘llarda ishtirok etadi. Sistein (2,92 mg/gr) antioksidant Glutamin sintezi uchun zarur hujayralarni zararli oksidlovchi moddalardan himoya qiladi. Valin (3,42 mg/gr), Triptofan (2,26 mg/gr), va Lizin (1,38 mg/gr) ham o‘ziga xos biologik ahamiyatga ega bu aminokislotalar immunitetni qo‘llab-quvvatlash, neurotransmitterlik va ferment sintezida muhim.

Bunda Serin aminokislota immun tizimi uchun muhim bo‘lib, u hujayralarning normal funksiyalari uchun zarurdir. Serinning yallig‘lanish bilan bog‘liq molekulalarni boshqaradi. Serin hujayra membranalarida va miyadagi neurotransmiterlar tarkibida muhim ro’l o‘ynaydi. Asparagin aminokislota ko‘pincha yallig‘lanishning boshqarilishini yaxsxilaydi. Immun tizimida yallig‘lanish jarayonlarini tezlashtirishga yordam beradi va hujayra signalizatsiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Valin mushak to‘qimalarini ta’minlash,

immunitetni mustahkamlash va yallig‘lanishga qarshi ta’sir ko‘rsatadi. Valin yallig‘lanish jarayonlari davomida hujayralarni himoya qilishda muhim ro’l o‘ynaydi. Glutamin yallig‘lanishga qarshi faoliyat ko‘rsatuvchi eng kuchli aminokislotalardan biridir. U hujayra energiyasi, normal immun boshqarishda va og‘riqni kamaytirishda muhimdir.

Tribulus macropterus tarkibidagi aminokislotalar (asparagin, serin va valin) miqdori sezilarli darajada yuqori bo‘lib, ularning yallig‘lanishga qarshi va immunitetni mustahkamlashdagi potensialini oshiradi. Bu o‘simliklar tizimdagi yallig‘lanish jarayonlarini boshqarish va hujayralar himoyasini yaxsxilashda foydali. *Tribulus macropterusning* bo’g’im yallig’lanishni oldini olishda va davolashda, immun tizimini mustahkamlashda yaxshi foyda beruvchi oziq - ovqat qo’sxilma tayyorlash uchun yaxshi o’simlik sifatida foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Asqarov, I. R. (2020). *Sirli tabobat*. Toshkent: “Yangi asr avlodi” nashriyoti.
2.Asqarov, I. R. (2018). *Tabobat qomusi* (1-jild). Toshkent: “Tafakkur” nashriyoti.
3.Abdel-Hameed, E. S. S., El-Nahas, H. A., & El-Wakil, E. A. Cytotoxic cholestane and pregnane glycosides from *Tribulus macropterus* // *Zeitschrift für Naturforschung C*. – 2007. – Vol. 62. – No. 5–6. – pp. 319–325.

YARIM TAYOR MAXSULOTLARNING XUSUSIYATLARI

[1]Sh.M. Kirgizov, [1,2]M.A.Yusupov
Z.M.Bobur nomli Andijon Davlat Universiteti
Qo’qon universiteti Andijon filiali

Bugun oshxona, kafe va restoranlarni gamburger yoki xot-dogsiz, do‘kon va supermarketlarni yo‘lagiga “Rollton” yoki “Hot-lunch” yozuvi tushirilgan mahsulotlarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Suningdek, so‘nggi yillarda yarim tayyor mahsulotlari butun dunyo, shu jumladan, yurtimizda ham tezlik bilan rivojlandi. Bugun har bir soat, har bir daqiqaning qadri yanada oshib bormoqda. Zamonaviy turmush tarzi oshxonada kuniga 2-3 soatlab vaqt sarflashga imkon bermaydi. Ayollar ham ijtimoiy-siyosiy hayotning barcha sohalarida faol ishtirokchilariga aylandi. Tez tayyor bo‘ladigan oziq-ovqatlar esa qimmatli lahzalarni tejab qolishga xizmat qiladi. Bunday vaziyatda bizga yarim tayyor mahsulotlar yordamga keladi. Qisqa qilib aytganda, yarim tayyor mahsulotlari ham vaqtni ham pulni iqtisod qilish nuqtai nazaridan qaraganda juda qulay. Oziq-ovqat mahsulotlari uchun yaroqliligi uning majmuaviy tasnifi sifatida uning organoleptik kimyoviy, fizik-kimyoviy,

55 **RAYHON (*ORIGANUM VULGARE L*) O'SIMLIGINING XALQ TABOBATIDA QO'LLANILISHI.** 292
SH.M. Qirg'izov S.T.Jalilova A.N. Asqarov

56 **LAZER NURLARI BILAN ISHLOV BERILGAN "ASSHIFO" VA "ASTOSH" OZIQ-OVAT QO'SHILMALARINING ANTIRADIKAL FAOLLIGINI ANIQLASH NATIJALARI** 295
A.G. Maxsumov X.A. Latipov

57 **REVMATIZM KASALLIKLARINI DAVOLASHDA ISHLATILADIGAN O'SIMLIK VOSITALARI** 297
SH.M. Qirg'izov S.T.Jalilova A.N. Asqarov

58 **"O'ZBEKISTONDA 'AS-USB' O'SIMLIK CHOYI MAHSULOTINING MIKROBIOLOGIK, KIMYOVIY VA RADIOLOGIK TEKSHIRUVLAR ASOSIDAGI TO'LIQ XAVFSIZLIK BAHOSI"** 298
I.R. Asqarov, Shavkat Vokhidovich Abdullaev, Eldorbek Rakhimjon ugli Khaydarov

59 **BALIQNING XALQ TABOBATI VA INSON ORGANIZMIDAGI O'RNI** 300
Sattarova B.N. Umurzakova Sh.M

60 **DORIVOR LIMONO'T (MELISSA OFFICINALIS)NING KIMYOVIY TARKIBI VA FARMAKOLOGIK XUSUSIYATLARI** 302
D.U.Egamberdiyev X.X.Atabekova

61 **O'SIMLIKLAR ASOSIDAGI YANGI OZIQ-OVQAT QO'SXILMALARINING TOVAR KO'RSATKICHLARIGA QO'YILADIGAN TALABLAR** 303
Shodiyev D., Najmitdinova G., To'xtaboyev N.

62 **YANGI YARATILAYOTGAN** OZIQ-OVQAT QO'SXILMALARINI SINFLASH MUAMMOLARI. 304
Najmitdinova G., Shodiyev D., To'xtaboyev N.

63 **BEHI MEVASINING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI** 306
Egamberdiyev R. A.S.Xojiqulov M.L. Yo'ldasheva

64 **OZIQ-OVQAT QO'SHIMCHALARINING XAVFSIZLIGI HAQIDA** 307
M.G'.Hamroqulov, Z.M.Nosirov, G'.X.Hamroqulov

65 ***EQUISETUM ARVENSISNING* AYRIM FARMAKOLOGIK TA'SIRLARI.** 310
Tojiboyev Mirzaabdulla Mustafoqulovich

66 ***EQUISETUM RAMOSISSIMUM, EQUISETUM ARVENSIS* VA *CONVOLVULUS ARVENSIS* O'SIMLIKLARINING ANTIBAKTERIAL XUSUSIYATLARI** 312
Tojiboyev Mirzaabdulla Mustafoqulovich

67 **XURMO (*DIOSPYROS KAKI L.*) MEVASINING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI.** 314
N.Q. To'lakov M.D. Adixamova

68 **QALAMPIRMUNCHOQ G'UNCHASINING KIMYOVIY TARKIBI VA ILMIY ASOSLANGAN SHIFOBAXSHLIK XUSUSIYATLARI** 316
Raxmatullayev, U.A. Boltaboyev, M.T. Rasulova, N. Matxoshimov

69 ***AMARANTHUS RETROFLEXUS* (KO'K AMARANT)NING KIMYOVIY TARKIBI VA SHIFOBAXSH XUSUSIYATLARI** 318
M.Yo. Imomovan, M. A. Gafurova

70 **TEMIRTIKAN *(TRIBULUS MACROPTERUS L.)* YER USTKI QISMI TARKIBIDAGI AMINOKISLOTALAR MIQDORINI ANIQLASH VA SHIFOBAXSH XOSSALARI** 320
I.R. Asqarov Sh.M. Qirg'izov., O.Sh. Abdulloyev., Z.Q. Axmedova

71 **YARIM TAYOR MAXSULOTLARNING XUSUSIYATLARI** 322
Sh.M. Kirgizov, M.A.Yusupov